

1. Ali je „Sokolska Prosveta“ že kedaj objavila članek, ki bi v tem vprašanju zagovarjal slovensko stališče?

2. Če ga ni, ali je smatrati miselnost imenovanega člankarja, namreč zahtevo, da naj „i slovenački deo našega naroda primi jezik srpsko-hrvatski“, za uradno miselnost Sokolstva?

3. Če je to uradna miselnost Sokolstva, s kakšnimi sredstvi jo propagira med svojim članstvom, zlasti med slovenskim članstvom, in ali jo širi ter kako jo širi med slovensko mladino, in še, ali so o tem njegovem ravnanju zanesljivo poučeni starši zaupanih mu slovenskih otrok?

Uradni dekret imenuje Sokola viteško organizacijo. Pričakujem, da bodo njegovi odgovori objavljeni in da bodo viteško iskreni in odločni, kakor so nedvoumna stavljenja vprašanja.

Josip Vidmar.

Iz tujih revij

O delavski državi. Emil Lederer je objavil v februarski številki berlinske „Die neue Rundschau“ pod naslovom „Russische Wandlungen“ zanimiv članek o sodobni Rusiji. Članek poznavalcu literature o današnji Rusiji sicer ne prinaša novega gradiva, pač pa nudi čitatelju nazorno, zgoščeno sliko, ki skuša strniti na sintetičen način z ostrimi, fragmentarnimi pogledi, s kritičnimi opombami in izvirnimi sodbami celotno današnje rusko življenje v svojih idejnih, predvsem gospodarskih osnovah. Govoreč o prvih vtisih, naslika Rusijo kot zemljo, o „kateri se lahko naravnost reče: vse, kar se pripoveduje o Rusiji, je res; dobro kakor slabo, prisenetljivo in samoumevno. Če se izločijo krvave storije po eni strani in slavospevi po drugi, se bo vse ujemalo. Človek naleti na simptome reda kakor tudi desorganizacije, podviga kakor tudi propada, graditve kakor tudi rušitve.“

V današnji Rusiji vidi pisec prvo resnično delavsko državo v zgodovini. Ruski delavec je dejanski gospodar in oblastnik svoje zemlje in v nekem pogledu danes tudi še kmetov varih. To je po piscu tako ogromen prelom s preteklostjo, kakršnega ni napravila doslej nobena meščanska revolucija, kajti ruska revolucija je na najradikalnejši način prelomila s cerkvijo, državo, plemstvom, armado, industrijskim, trgovskim in denarnim kapitalizmom. Sovjetsko gospodarstvo je „gospodarstvo brez podjetnika, gospodarstvo, v katerem ni več privatne lastnine produkcijskih sredstev (ne glede na še obstoječa manjša kmetjska gospodarstva), in v katero se morajo (to je načrt) vgraditi veliki produkcijski centri, sistematično kot družbeni obrati.“

Govoreč nato o borbi za produkcijo, pristavi tole zanimivo misel glede zasebnolastninske pogonske sile posameznikov: „V obrate Sovjetske unije bi morali priti tisti čudni liberalni ideologi, ki menijo, da postane vsak človek takoj bistroumen, pameten, obrzdan zastopnik svojih koristi, neumoren delavec, izsleditelj novih potov, če le sede na pisarniški stol kakega podjetja, da pa se mora spremeniti v topega, lenega, sitega rutinijerja, če stopi v službo skupnosti ali pa če vodi celo kak javen obrat. Ta teorija predstavlja neko čudno psihologijo, vsekako pa bore malo humanističnega optimizma, a ker se je ustvarila, je bila pač do neke mere utemeljena v resničnosti. Psihologije pa so spremenljive, da, nič ni nemara bolj spremenljivega in bolj obrazujočega se kakor vladajoče motivacije med narodi, socialnimi plastmi in poklici. Kakšna dolga pot na primer od polkovnika, ki je hkratu „podjetnik“ in ima svoj dobiček pri uniformiranju svojih čet, pa do polkovnega poveljnika, ki se bori samo za vojaško slavo — in

vendar jo je prehodila Prusija v nekaj desetletjih. „Socialistično tekmovalje“, v nazorih devetnajstega stoletja pravo protislovje v samem sebi, je danes ena najmočnejših pogonskih sil v razvitku vseh nagnjenj in nadarjenosti za skupnost. Ta tekma je prvič v zgodovini izravnala sile množice kot zavedno razvite energije s cilji vladajočih skupin. — S tem je ustvarjena nova duhovna situacija: doslej so zmogli evropski narodi ta napon vseh sil samo v vojnah in za vojne, ko so hkratu izravnali vsa resna notranja nasprotja. Rusija je prva zemlja, ki je mogla mobilizirati te zadnje energije za mirno delo, za razvoj svojih produktivnih sil. Podobno so se izrabile sicer tudi na Angleškem v industrializacijski dobi sile vsega naroda, so bila naložena delavstvu najtežja pomanjkanja. Ta industrijska izgraditev pa je razvnela najsilovitejše socialne borbe, prav zategadelj, ker se je izvršila v industrijskih podjetjih in kot kopičenje ogromnih zasebnih premoženj. To, da je brez podjetništva, torej socialistična, jo olajšuje danes v Rusiji, kolikor prihaja v poštev industrijsko delavstvo.“

Tudi v današnji duhovni izolaciji Rusije vidi pisec tipičen znak delavske države sredi tujega, miselno sovražnega ji sveta: „Zato pa je Rusija danes duhovno bolj ločena, nego ustreza to stanju njenega tehničnega razvoja. Delavska država tudi v tem, da v duhovnosti ravno še ustreza zahtevam delavskega razreda. V toliko stojimo tu pred svojevrstnim zgodovinskim fenomenom. Kajti ločenost velikih sil (Kitajske, Japonske) bi poleg zajezitve evropskega vpliva morala vobče onemogočiti prehod k industrijskemu sistemu. S tem bi se morala preprečiti ekonomska in hkratu politična revolucija, vdor modernih idej. V Rusiji se pa narobe neki nov svet ščiti pred vplivi starega, in duhovna kakor tudi osebna zapora je zadnje dejanje državljanske vojne, socialistične revolucije. Mogla in morala pa se bo razrahljati v taki meri, kakor se bodo razvijale produktivne sile v socialistični državi in kolikor se bo res recipirala že danes obstoječa inozemska literatura. To se doslej ni godilo. Kajti zavednost je izoblikovana tako daleč, pogledi, s katerimi motre zunanji svet in ga vsak dan znova opisujejo v listih, tako univerzalni, da inozemska literatura sama ne more imeti vidnega vpliva, ker ji mimo tega še naziranje ne stoji ob strani kot opora. V svetu, v katerem je postal elementarni materijalizem obča last, se zapadna Evropa sploh ne more pojmovati adekvatno. Narobe: tudi zapadnemu Evropecu zbledi slika njegove domovine že po nekaj tednih. Zaradi tega so tudi dokazi iz zapada neučinkoviti. Kajti tudi ti imajo svojo moč samo v svojem svetu.“

Svoja opažanja je sklenil Lederer podobno kakor vsi motrilci te svojevrstne zemlje z razmišljanjem o stanju stvari v zahodnih deželah: „Težavnejši je položaj za komunizem v zapadnih zemljah. Prevezel je ideologije Sovjetske Rusije, ne da bi si jih bil ogledal. Usvojil si je v Rusiji dobro utemeljeneni elementarni materijalizem, kakor tudi nediferencirano tolmačenje zgodovine, ki pojmuje vsako kapitalistično družbo kot stoprocentni izraz dobičkarske koristi, in samo dobičkarske koristi. Evropski komunizem je uničil s tem vse finoče marksističnega zgodovinskega gledanja. S tem se je otrešel vsekako tudi težke naloge, lotiti se pozitivne kritike. Saj se omejuje zgolj na zatrjevanje, da bo evropski komunizem drugačen, kakor pa ruski, vendar pa doslej, kolikor vidim, še niti najmanj ni prispeval k razjasnitvi, v kakšno smer bo drugačen, proti kakšni obliki hoče stremeti. Ni preizkusil niti, v koliko je ustvarila prepletanost evropskega delavstva z zgodovino in njeno rastjo, realno in zavedno sodoživljanje evropske zgodovine delavstvu drug položaj, ki ne dopušča več golega zanikanja, niti ni preiskal, preko katerih etap mora voditi novi red evropske gospodarske družbe. Če bi šel tem vprašanjem do jedra, bi moral spoznati, da se sicer razmerje sil lahko prevrže

v njih nasprotje, da pa se problemi družbene in gospodarske oblike v tem gosto naseljenem, pretežno industrijskem ozemlju s svojo bogato socialno diferenciacijo ne dado rešiti po tako čudovito preprosti poti uničenja, marveč stopnjema po razvojni poti, ki bo sprejela vase duhovne in materijalne pogoje evropskega gospodarskega tvorstva.“

Fran Albrecht.

Kaj se godi v Nemčiji. — Pod tem naslovom razmotriva Emile Vandervelde, znani socialistični vodja, poslanec in minister v belgijskem parlamentu, v francoskem tedniku „Marianne“ (22. III. 1935) položaj delavstva, oziroma obeh socialističnih strank po Hitlerjevi zmagi. „V današnji strahotni zmedi duhov in dogodkov je prva in poglobljena dolžnost, ki jo imajo do samih sebe vsi oni, ki kljub vsemu hočejo biti Evropejci in svetski državljani, ta, da gledajo ali se vsaj trudijo gledati stvari take, kakršne v resnici so, ne pa kakršne si želijo, naj bi bile.“ A nemara še nikoli ni bilo tako težko kakor danes ta dan, ustvariti si jasen pogled in vedro sodbo o stvareh, ki se gode okoli nas in morda za desetletja odločajo o naši usodi. Kdo, na primer, bi mogel točno vedeti, kaj se pravzaprav godi v globinah Nemčije? „Hitler je zmagovalec. Fašistične tolpe so zasedle zbirališča in domove sindikalistov. Neomejeno razsaja beli teror. Opozicionalno časopisje je moralo prenehati izhajati ali pa je prisiljeno molčati. Konec je vseh državljskih svoboščin. V vsej goloti se šopiri vlada brezobzirnega nasilja...“ Nehote se človek vpraša, kako je moglo priti tako daleč v deželi s tako mogočno organiziranima delavskama strankama, kakršni sta do nedavna bili nemška socialna demokracija in nemška komunistična stranka. Do danes še nihče ni zadovoljivo pojasnil, v čem pravzaprav tiči poraz teh dveh organiziranih delavskih strank, katere so bile one ranljive točke, v katere so hitlerjevci znali zadeti nemško socialno demokracijo in nemški komunizem. Nesmiselno bi bilo misliti, da so se milijoni in milijoni nemških komunistov čez noč prelevili v nacije. Kaj torej mislijo o Hitlerjevem terorju vse te zatrte in k molku prisiljene proletarske množice, ki so še nedavno kljub nezaslišanemu terorju Hitlerjevih napadalnih oddelkov znale kljubovati in vztrajati pri svojem političnem prepričanju. Odkod sedaj naenkrat „to pomanjkanje odpora proti nasilju, ki se zdi tako neumljivo ljudem iz dežel z revolucionarnimi tradicijami? Kaj se godi v dušah tisočerih nemških delavcev, kaj pravzaprav misli ogromna armada nemškega sindikalizma, ki je bila in bo morda kmalu zopet nezlomljiva odporna sila?“

Dva vzroka navaja Vandervelde za oslabitev udarne in odporne sile v sindikatih organiziranega delavstva. Prvi je nespravljivo sovraštvo med socialno demokracijo in komunizmom. Še nekaj tednov pred Hitlerjevo zmago je vse kazalo, da se bosta „v trenutku skrajne nevarnosti oba na smrt sprta in razdeljena tabora nemškega proletariata zblížala in se združila. Možje, o katerih ni mogoče trditi, da bi gojili simpatije za komunizem, med njimi Stampfer in Breitscheid, so javno pozivali k združitvi za skupno obrambo in ti pozivi niso bili brez odmeva. V Berlinu so socialistični in komunistični delavci skupno prirejali ogromne manifestacijske shode, ne da bi jih bil kdo izrečno pozval k skupnemu nastopu. Toda ti poskusi zblížanja so bili žalibog le enodnevní pojavi. Nekaj dni, preden je bilo dokončno zatrto, je komunistično časopisje zagnalo še zadnji besni krik sovraštva in to sovraštvo je veljalo socialnim demokratom. Skrivna misel komunističnih voditeljev je včeraj kakor danes še vedno ena ter ista: uničimo ali pomagajmo uničiti socialno demokracijo, vse drugo nam bo navrženo; danes je vrsta na Hitlerju, da vlada, jutri bo prišla vrsta na nas.“

Socialisti pa seveda nič manj ne sovražijo komunistov. „Socialistična časopisna agencija“ piše na primer 9. marca 1935, štiri dni po volitvah torej, sledeče

o razmerju nemške socialne demokracije do komunizma: „Uradno je komunizem izza vojne istoveten z boljševizmom, s katerim nemško svobodno organizirano delavstvo (deutsche freiorganisierte Arbeiterbewegung) ni hotelo imeti nikoli niti najmanjšega opravka. Sredi nevihte teh zadnjih dni ne izgubljam glave in si ne damo vzeti svojega upanja. Stojimo pa na stališču, da je socializem svobodnega delavskega gibanja le nemška zadeva (eine deutsche Sache).“ In Vandervelde ironično pripominja, da je razlika med to tako bistveno nemško govorico in med zadnjim manifestom Internationale precej otipljiva, če ne še kaj hujšega. Na podlagi takega pisanja nemških socialnih demokratov si je težko misliti, da bi se oba nemška delavska tabora v Nemčiji zblížala ali se vsaj nehala medsebojno pobijati, pa naj bi ju Hitler še tako tlačil in zatiral.

Drugi vzrok za uspeh hitlerjanstva in za prečudni molk delavskih množic na vsa nacionalna socialistična nasilja pa je že iz svetovne vojne znani patriotizem nemških socialnih demokratov, ki si ne morejo kaj, da bi spričo najhujših nasilstev ne bili pred vsem Nemci in Germani, a potem šele svobodni ljudje in zastopniki delavskega razreda. Dva dni po zadnjih volitvah, ki so Hitlerju z nasilstvom prinesle odločilno večino, piše na primer „Socialistična agencija“: „Novi vladi v Reichu je poverila mandat neoporečna večina. Kar se tiče mednarodnih pogajanj, ima torej zanje docela jasno poverilo. Ta vlada je vsekakor trdnejša od vseh prejšnjih ministrskih svetov. Reči moramo, da je toliko trdnejša, kolikor je ta nova vladavina posledek globokega razočaranja, ki ga je leta in leta doživljal nemški narod... Potrebni sta zmernost in modrost hkratu s popolno jasnostjo glede obrambe ljudskih koristi v zunajni politiki: zato pa tudi zmernost in modrost v notranji politiki.“ To je vse, kar ve dva dni po zmagi belega terorja povedati nemška socialna demokracija: modrost in zmernost in pa seveda „Deutschland über alles!“

Kdor hoče torej jasno videti v nemške razmere, mora po Vanderveldovem mnenju z vso tehtnostjo upoštevati sledeči dve dejstvi: prvič si je vsa nemška javnost edina o večini zahtev v zunanji politiki in nemški nacionalizem nikakor ni monopol le onih strank, ki vladajo z diktaturo. „Drugič pa je treba priznati, pa naj si je to priznanje še tako trpko, da se je del nemškega delavskega razreda, predvsem sindikalisti, predal vznemirljivi težnji, priznati in prenašati tudi naj-silnejšo vladavino v upanju, da bo ta vladavina prizanesla tudi njemu in ga trpela poleg sebe, skratka: del nemškega delavskega razreda se hoče dati pofašistiti, kakor se je na primer pofašistilo v Italiji z Aragono vse preveč sindikalnih organizacij.“

Izgledi za proletariat v Nemčiji niso rožnati in za enkrat ni videti nobenega izhoda iz hitlerjevske Nemčije. In Emile Vandervelde zaključí z besedami Leona Bluma, vodje francoskih socialistov, ki meni, da se bodo proletarci združili in bo socializem zmagal na vsej črti šele po grozotah nove vojne, razen če bi že preočita nevarnost v zadnjem trenutku ne zavrla vladarjev in ljudstev na poti, ki pelje v klavnico.

S. L e b e n.

Nemške revije zadnjih mesecev čitamo danes s posebnim zanimanjem. Tako piše v marčevi številki revije „Die Neue Rundschau“ Herman Heller pod naslovom „Autoritärer Liberalismus?“ o programu nemških nacionalcev, torej enega dela sedanje vladne koalicije. Proti demokratičnemu pojmovanju izvora oblasti postavljajo avtokratično, vendar brez globlje fundacije. Značilen je delokrog, ki ga odkazujejo tej državni oblasti. V gospodarsko življenje naj se država ne vtika; pripravljene so trpeti kvečjemu subvencije industriji, bankam in veleposestvu,

na vsak način naj se pa odpravi socijalna politika. Pravo področje državne dejavnosti sta pa politika in kultura; tu naj se uveljavi monopol enega samega mnenja, vsa druga pa zatro. Ta ad usum delphini ustvarjena kombinacija gospodarskega liberalizma in kulturno-političnega konservatizma nasprotuje volji in interesom ogromne večine nemškega naroda; opira se sicer na organizacijo modernega državnega aparata, vendar pa je vprašanje, koliko časa bo ta podpora zadostovala.

V isti številki raziskuje Fritz Kraus v članku „Vom wahren Sinn des Marxismus“ filozofsko jedro Marxovega nauka, ki ga poznajo danes pristaši in nasprotniki večinoma v deformirani obliki. Pri tem odklanja naziranje o „podstavbi“ in „nadstavbi“ ter o raznih „faktorjih“ družbenega razvoja; v nasprotju s tem nazorom poudarja važnost pojma dialektike, ki ga je Marx modificiral in apliciral na celoto vseh družbenih odnosov, vse „produkcije življenjskih odnosov“, torej na vso Heglovo sfero „objektivnega duha“. Avtorjeva interpretacija je zelo zanimiva, četudi morda sporna. Zato pa ima brez dvoma prav, ko trdi, da Marxov materializem ni prirodosloven, ampak zgodovinsko-sociološki, in da zanj sicer ni od ekonomije neodvisnega mišljenja, zato pa tudi ne od mišljenja neodvisne ekonomije. Bistvo njegovega materializma je v odklanjanju absolutnih — religioznih ali filozofskih — vrednot, v relativizmu.

Medtem so se pa v Nemčiji izvršile važne spremembe in tudi redakcija revije „Die Neue Rundschau“ se je morala spremeniti... F. Z.

Kronika

„Najlepše knjige“. Zadnjič sem dobil po pošti „Ilustrirani popis najlepših knjig“. Dasi navadno ne odpiram takih „katalogov“, ker me že kvaliteta njih papirja uveri o kvaliteti ponujenega blaga, me je vendar zamikalo pogledati, kakšno blagodat pošilja spet Slovincem hrvatska prestolnica. Pošiljka je bila iz Zagreba.

Nisem se motil. Raznovrstna „literatura“, skrbno preračunana na izvestne instinkte preprostega pismenega človeka. Od „življenja in ljubezni ruske carice Katarine II.“ ter „Ljubezni in sovraštva na habsburškem cesarskem dvoru“, „Giuseppa Musolina“, „Črnega kapetana in črnih bratov“ in „Fedore“ (ki „ni to roman, katerega bi se moglo brez solz prečitati“) vodi naivnega čitatelja pot preko „Zablod ljubavnega življenja“ in „Higijene prve poročne noči“ naravnost v „Revolucijo krvi“ (!) in v nedvomni višek vse serije, ki je „Rigo Muratti“ in ki ga še stopnjujeta „Kraljica greha“ in „Gitana“, da se nato zaključi z „10 detektivskimi pustolovkami“ ter raznimi običajnimi ljubavnimi pismi in sanjskimi knjigami. Bogat izbor torej, pisana šara izbranega šunda. In kakršna vsebina, tak seveda tudi jezik, ki je vsaj v tem „katalogu“ neka analfabetska rusko-hrvatsko-slovenska žlobudravščina. Kajti „knjige se pošljejo po povzetju (!) drugega obroka od Din 20— in poštine“.

Slovinci smo že pred leti doživeli tak naval šunda v naše kraje, kjer so trafike marljivo razpečavale to plažo po dinarju zveščič. Takrat se nam je posrečilo nadaljni dotok blata energično zaježiti. Danes pa so očitvidno časi že precej bolj zrahljani, a ker Slovenci še zmerom radi bero, je treba poskusiti pač nov naskok v drugi obliki. No, dasi menimo, da žetev zagrebških špekulantov danes ne bo tako obilna, kakor je bila pred leti, ker se je slovensko založništvo med tem predramilo iz svojega povojnega spanja in izdaja danes dovolj dobre literature v zares dobrih prevodih, tako, da se krijejo domače potrebe, je vendar vredno opo-